

4. АКТУАЛЬНІ ДИСКУСІЇ

DOI:10.35774/app2024.04.111
УДК 347.9

Роксолана Гречанюк,

доктор юридичних наук, доцент, доцент
кафедри адміністративного права та
судочинства Західноукраїнського
національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5102-3718>

Сергій Гречанюк,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
ректор Пенітенціарної академії України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2000-9523>

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА МИТНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У статті розглядаються актуальні проблеми посилення відповідальності за митні правопорушення в умовах сучасних викликів глобалізації, інтеграційних процесів та динамічних змін у митному законодавстві. Зазначено, що ефективність функціонування митної системи безпосередньо залежить від належного правового регулювання відповідальності за порушення митних правил, що сприяє забезпеченню економічної безпеки держави. Визначено основні недоліки чинної системи притягнення до відповідальності за митні правопорушення, зокрема недостатню координацію між державними органами, прогалини в правовому полі та низький рівень правосвідомості серед суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Автором запропоновано стратегічні напрями вдосконалення відповідальності за митні правопорушення, серед яких оновлення законодавчої бази відповідно до європейських стандартів, впровадження цифрових технологій для моніторингу митних процедур, посилення міжнародної співпраці у сфері протидії контрабанді та інших митних правопорушень. Особливу увагу приділено необхідності підвищення кваліфікації працівників митних органів, а також формуванню культури правової відповідальності через освітні та інформаційні кампанії.

Результати дослідження можуть бути корисними для науковців, законодавців і практиків, що займаються питаннями митного регулювання, а також для удосконалення національної митної політики України в контексті інтеграції до європейського правового простору.

Ключові слова: міжнародний досвід, митні правопорушення, відповідальність, митне регулювання, економічна безпека, законодавство, інтеграція, міжнародна співпраця, правова культура, реформи.

Hrechaniuk R., Hrechaniuk S.

Problems and directions of strengthening liability for customs offences in the context of modern challenges and trends in customs legislation

The article examines the current issues of strengthening liability for customs offences in the context of modern challenges of globalisation, integration processes and dynamic changes in customs legislation. It is noted that the efficiency of the customs system directly depends on the proper legal regulation of liability for violation of customs rules, which contributes to the economic security of the State. The author identifies the main disadvantages of the current system of bringing to liability for customs offences, in particular, insufficient coordination between governmental authorities, gaps in the legal framework and low level of legal awareness among foreign economic operators.

The author proposes strategic directions for improving liability for customs offences, including updating the legislative framework in line with European standards, introducing digital technologies for monitoring customs procedures, and strengthening international cooperation in the field of combating smuggling and other customs offences. Particular attention is paid to the need to improve the skills of customs authorities, as well as to the formation of a culture of legal responsibility through educational and information campaigns.

The results of the study may be useful for scholars, legislators and practitioners dealing with customs regulation, as well as for improving the national customs policy of Ukraine in the context of integration into the European legal area.

Keywords: *customs offences, liability, customs regulation, economic security, legislation, integration, international cooperation, legal culture, reforms.*

Постановка проблеми. Митні делікти є одними із найнебезпечніших та найпоширеніших девіацій у суспільному житті. Незаконне переміщення через митний кордон України транспортних засобів, товарів, наркотичних речовин, боєприпасів, вибухівки, зброї, культурних та історичних цінностей перебуває у центрі зацікавленості значної кількості кримінальних угруповань, а також фізичних осіб, як один із найпоширеніших способів швидкого збагачення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-правові основи вивчення міжнародного досвіду протидії порушенням митного законодавства висвітлено у наукових працях В. Авер'янова, М. Адамів, Ю. Бисаги, К. Борисова, Т. Гавриша, Г. Дейвис, А. Долгової, Л. Ентін, В. Емінова, А. Зелінського, А. Крисоватого, В. Кудрявцева, О. Литвинова, В. Лунєєва, О. Мельник, П. Пашка, Д. Приймаченка, А. Тодошук та ін. Водночас сьогодні значну кількість наукових праць вітчизняних та іноземних авторів присвячено дослідженню сучасних митних правовідносин, а саме праці: Ю. Гревцова, О. Завальнюка, В. Оборотова, Ю. Подцерковного, П. Рабіновича та ін.

Проте динаміка розвитку міжнародних правовідносин у сфері митного регулювання потребує оновлення наукового аналізу, а також поглибленого дослідження адаптації вітчизняних методів протидії митній злочинності нормам і стандартам ЄС.

Метою наукової статті є дослідження теоретико-прикладних аспектів впровадження відповідальності за митні правопорушення в умовах сучасних викликів і тенденцій розвитку митного законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правовідносини, що стосуються регулювання митних деліктів, відіграють ключову роль у забезпеченні режиму законності та контролю на митному кордоні України. Ефективне регулювання переміщення товарів через митний кордон сприяє захисту національних економічних інтересів, підвищує рівень економічної безпеки держави.

Ці правовідносини, з позиції Малєєвої Г. Л. базуються на чітко визначених нормах митного законодавства, які регламентують дії учасників правовідносин та містять механізми відповідальності за їх порушення. У центрі митно-деліктних правовідносин знаходиться система юридичних фактів, які включають події та дії, що впливають на їх виникнення, зміну чи припинення. Ці факти визначають правовий статус учасників, встановлюють їхні права та обов'язки і впливають на правові наслідки їхньої поведінки [1, с. 15].

Таким чином, митно-деліктні правовідносини варто розглядати як специфічну форму суспільної взаємодії, де суб'єкти наділені взаємними правами та обов'язками, визначеними нормами митного законодавства. Юридичний зв'язок між сторонами в таких правовідносинах обов'язково включає принаймні двох учасників: одного, який є носієм суб'єктивних прав, та іншого, який несе суб'єктивні обов'язки [2, с. 5].

Необхідно чітко розмежовувати правомірні та неправомірні (деліктні) митні правовідносини. Відмінність між ними визначається наявністю відповідних юридичних фактів. Правомірні митні правовідносини ґрунтуються на дотриманні встановлених норм і спрямовані на забезпечення законного переміщення товарів через кордон. Неправомірні ж факти, які суперечать цим нормам, кваліфікуються як делікти.

Митні делікти – це протиправні дії, що порушують норми митного законодавства. До них можуть належати: ухилення від сплати митних платежів, незаконне переміщення товарів через кордон, підробка митних документів та інші правопорушення, які ставлять під загрозу економічну безпеку держави. За такі дії передбачено відповідальність у вигляді штрафів, конфіскації товарів або інших санкцій, що забезпечують захист суспільних інтересів [3, с. 85].

Актуальність проблематики митно-деліктних правовідносин зростає в умовах сучасних викликів, зокрема, глобалізації торгівлі, інтенсифікації транскордонних економічних операцій, а також воєнного стану, який вносить додаткові ризики та загрози. Це, на думку (Kornych, A., Zavalniuk, V., Todoshchak, O., & Ulianov, O. (2024)) обумовлює необхідність вдосконалення правового регулювання, посилення митного контролю, впровадження новітніх технологій та інструментів для боротьби з порушеннями [4].

Крім того, інтеграція України до європейського правового простору потребує гармонізації митного законодавства з нормами ЄС. Це передбачає не лише адаптацію законодавчих актів, але й впровадження принципів і підходів, характерних для європейської правової системи, що сприяє підвищенню ефективності боротьби з митними деліктами.

У підсумку, митно-деліктні правовідносини є невід'ємною частиною правового механізму забезпечення національної безпеки та економічного розвитку. Їхній розвиток та вдосконалення повинні здійснюватися із врахуванням сучасних викликів і тенденцій, що сприятиме зменшенню правопорушень у сфері митного регулювання та посиленню правового порядку на митному кордоні України (Bohman, J. (2004)) [5].

За порушення положень митного законодавства, як правило застосовують норми кримінальної та адміністративної відповідальності, хоча у деяких видах проваджень допустимим є застосування цивільної та дисциплінарної відповідальності. Застосування адміністративної відповідальності в контексті протидії порушення митного законодавства передбачено положеннями Митного кодексу [6], проте адміністративна відповідальність застосовується лише у тому випадку, якщо порушення законодавства не містить складу злочину та не спричиняє настання кримінальної відповідальності. Дослідження співвідношення підстав адміністративної та кримінальної відповідальності дозволяє стверджувати про наявність у них подібних правових конструкцій, що на думку (Golía, A., & Teubner, G. (2021)) зумовлено їх належністю до однієї правової категорії юридичної відповідальності [7].

Водночас адміністративна відповідальність має ряд специфічних підстав які відрізняють її від кримінальної відповідальності, так нормативно-правовою основою кримінальної відповідальності, зокрема в сфері боротьби з корупцією в митній сфері або контрабандою, є виключно положення Кримінального кодексу України [9]. У той час як застосування норм адміністративної відповідальності передбачено як кодексом України про адміністративні правопорушення, так і рядом інших нормативних актів. Зокрема, згідно із ст. 2 Кодексу України про адміністративні правопорушення: «питання щодо адміністративної відповідальності за порушення митних правил регулюються Митним кодексом України» [10]. Фактичною підставою для настання адміністративної відповідальності є вчинення особою адміністративного правопорушення, водночас для застосування кримінальної відповідальності необхідним є вчинення особою кримінального злочину.

Підсумовуючи слід зазначити, що змістовно правовідносини пов'язані з нарахуванням митних платежів регламентується Митним та Податковим кодексами, а також іншими нормативно-правовими актами, які регламентують митні правовідносини.

У науковому середовищі спостерігається обговорення приналежності митних відносин до різних галузей права. Також існують наукові позиції щодо віднесення митних правовідносин до адміністративних правовідносин, акцентуючи увагу на те, що митне право перш за все є підгалуззю адміністративного права [11; 12]. На нашу думку, найбільш доцільною є позиція про те, що суспільні відносини у сфері митної діяльності, протидії митним правопорушенням потребують комплексного правового регулювання нормами різних галузей права: конституційного, цивільного, адміністративного, фінансового, трудового, кримінального, міжнародного та ін. [13].

Зазначений підхід зумовлений тим, що правовідносини у митній сфері можна класифікувати на окремі види, що відрізняються за специфікою і регулюються нормами різних галузей права: адміністративного; конституційного; адміністративно-процесуального; кримінально-процесуального; кримінального, трудового та ін.

Важливу роль у правовому регулюванні митної діяльності відіграють міжнародні договори та угоди у сфері митної політики, так як у ст. 1 МКУ зазначається: «якщо міжнародним договором України, згода

на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші норми, ніж ті, що визначені МКУ та іншими законами України, застосовуються положення міжнародного договору України» [11].

Висновки. Проблематика боротьби з митними порушеннями є складною, важливою та багатовимірною, незалежно від рівня економічного розвитку країни. Україна, перебуваючи в умовах інтеграції до європейського правового простору, стикається з викликами гармонізації свого митного законодавства з нормами ЄС. Цей процес включає два основних напрями: узгодження із базовими принципами міжнародного права та адаптацію до норм і стандартів правового регулювання Європейського Союзу.

На сучасному етапі, з огляду на активні інтеграційні процеси та виклики воєнного стану, перед науковою спільнотою постають нові завдання. Це, зокрема, потреба переосмислення специфіки розвитку митних правовідносин, врахування новітніх тенденцій та підходів до регулювання, а також удосконалення законодавчої бази України на основі європейських норм та принципів. Важливим є також науково-практичне осмислення нових форм митних девіацій, які виникають через загрози та ризики сучасності, включно з військовими та економічними викликами.

Розбудова ефективної системи протидії митним порушенням вимагає комплексного підходу, що об'єднує правові, економічні, соціальні та технічні аспекти. Удосконалення митного регулювання має ґрунтуватися на інноваційних методах та інструментах, які враховують нові виклики глобалізованого світу та локальні особливості. Тільки тісна співпраця з європейськими партнерами, гармонізація законодавства та впровадження передових практик дозволять досягти значного прогресу в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Малєєва Г. Л. Окремі проблеми правового регулювання процедури оскарження у сфері митної справи України. *Forum Prava*. 2022. 72(1). С. 13–20.
2. Мельник О. Г., Адамів М. Є., Тодошук А. В. Історія розвитку митної системи України: ключові проблеми та здобутки в умовах європейської інтеграції. *Економічна наука*. 2018. С. 4–9.
3. Тімашов В. О., Михед О. В. Адміністративно-правове забезпечення діяльності митних суб'єктів в Україні. *Правові горизонти*. 2020. Випуск 21. С. 82–87.
4. Kormych, A., Zavalniuk, V., Todoshchak, O. & Ulianov, O. (2024). Ukraine's Europeanization of Public Administration and Harmonizing Customs Legislation – Exploring a Pluralistic Approach. *Lex Portus*, 10(4), 20–30. <https://doi.org/10.62821/lp10402>.
5. Bohman, J. (2004). Constitution Making and Democratic Innovation: The European Union and Transnational Governance. *European Journal of Political Theory*, 3(3), 315–337. <https://doi.org/10.1177/1474885104043586>.
6. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 01.12.2024).
7. Golia, A., & Teubner, G. (2021). Networked statehood: an institutionalised self-contradiction in the process of globalisation? *Transnational Legal Theory*, 12(1), 7–43. <https://doi.org/10.1080/20414005.2021.1927608>.
8. Handrlica, J. (2020). Is There an EU International Administrative Law? A Juristic Delusion Revisited. *European Journal of Legal Studies*, 2(2), 79–116. <https://doi.org/10.2924/EJLS.2019.025>.
9. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.12.2024).
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 року № 8073-X / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 01.12.2024).
11. Митний кодекс змінять для імплементації митних положень ЄС: за основу прийнято закон. URL: <https://news.dtki.ua/state/other/90262-mitnii-kodeks-zminiat-dlia-implementaciyi-mitnix-polozhen-jes-za-osnovu-priiniato-zakon> (дата звернення: 02.12.2024).
12. Parthiban, M. M. World Customs Organization and global trade: imprints and future paradigms / M. M. Parthiban, T. S. Murali, G. K. Subramanian. *World customs*, 2020. Vol. 14, № 2. P. 157–176.
13. Deneha V., Chornyi Y., Shevchuk O., & Mentukh N. (2023). Competence of state authorities and local self-government bodies in the public-private partnerships area. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 26(6), 1-19.

References

1. Maleieva, H. L. (2022). Okremi problemy pravovoho rehuliuвання protsedury oskarzhennia u sferi mytnoi spravy Ukrainy [Certain Problems of Legal Regulation of the Appeal Procedure in the Field of Customs Affairs in Ukraine]. *Forum Prava - Forum of Law*, 72(1), 13–20 [in Ukrainian].
2. Melnyk, O. H., Adamiv, M. Ye. & Todoshchuk, A. V. (2018). Istoriia rozvytku mytnoi systemy Ukrainy: Kliuchovi problemy ta zdobutky v umovakh yevropeiskoi intehtratsii [History of the Development of the Customs System of Ukraine: Key Problems and Achievements under European Integration]. *Economic Science*, (4), 4–9 [in Ukrainian].
3. Timashov, V. O. & Mikhed, O. V. (2020). Administratyvno-pravove zabezpechennia diialnosti mytnykh subiektiv v Ukraini [Administrative and Legal Support for the Activities of Customs Entities in Ukraine]. *Legal Horizons*, (21), 82–87 [in Ukrainian].
4. Kormych, A., Zavalniuk, V., Todoshchak, O., & Ulianov, O. (2024). Ukraine's Europeanization of Public Administration and Harmonizing Customs Legislation – Exploring a Pluralistic Approach. *Lex Portus*, 10(4), 20–30. <https://doi.org/10.62821/lp10402> [in English].
5. Bohman, J. (2004). Constitution Making and Democratic Innovation: The European Union and Transnational Governance. *European Journal of Political Theory*, 3(3), 315–337. <https://doi.org/10.1177/1474885104043586> [in English].
6. *Mytnyi kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine]*: Law of Ukraine No 4495-VI dated March 13, 2012. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> [in Ukrainian].
7. Golia, A., & Teubner, G. (2021). Networked Statehood: An Institutionalised Self-Contradiction in the Process of Globalisation? *Transnational Legal Theory*, 12(1), 7–43. <https://doi.org/10.1080/20414005.2021.1927608> [in English].
8. Handrlica, J. (2020). Is There an EU International Administrative Law? A Juristic Delusion Revisited. *European Journal of Legal Studies*, 2(2), 79–116. <https://doi.org/10.2924/EJLS.2019.025> [in English].
9. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]*: Law of Ukraine No. 2341-III dated April 5, 2001. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
10. *Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia [Code of Ukraine on Administrative Offenses]*: Law of Ukraine No. 8073-X dated December 7, 1984. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> [in Ukrainian].
11. *Mytnyi kodeks zminiat dlia implementatsii mytnykh polozhen ES: za osnovu pryiniato zakon [Customs Code to Be Amended to Implement EU Customs Provisions: Law Adopted as a Basis]*. Retrieved from <https://news.dtkt.ua/state/other/90262-mitnii-kodeks-zminiat-dlia-implementaciyi-mitnix-polozen-jes-za-osnovu-priiniato-zakon> [in Ukrainian].
12. Parthiban, M. M., Murali, T. S. & Subramanian, G. K. (2020). World Customs Organization and Global Trade: Imprints and Future Paradigms. *World Customs Journal*, 14(2), 157–176 [in English].
13. Deneha, V., Chorny, Y., Shevchuk, O. & Mentukh, N. (2023). Competence of State Authorities and Local Self-Government Bodies in the Public-Private Partnerships Area. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 26(6), 1–19 [in English].

Стаття надійшла до редакції 14.12.2024